

<https://doi.org/10.31891/2415-7929-2022-24-14>

УДК 37.013

ЯРУЧИК В., ЯРУЧИК О., СУР'ЯК М.
Волинський національний університет імені Лесі Українки

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ

У статті розглядається відсутність професійного інтересу до міжкультурної взаємодії як одна із сучасних проблем навчання студентів-філологів. Присвячено увагу ролі міжкультурної взаємодії у професійній діяльності філологів, теоретичному осмисленню механізмів підвищення ефективності її формування в ході професійної підготовки.

У дослідженні професійний інтерес студентів-філологів до міжкультурної взаємодії сприймається як пізнавально-діяльнісна спрямованість особистості на оволодіння знаннями, вміннями та навичками встановлення взаєморозуміння, продуктивного діалогу, взаємодії та співпраці з представниками інших культур та мов, що виступає стимулятором активності особистості у період професійної підготовки. Теоретична та практична значущість роботи полягає у спрямованості її результатів на вдосконалення процесу професійно-особистісного становлення студентів-філологів, у розробці механізмів, що дозволяють підвищити ефективність формування у них професійного інтересу до міжкультурної взаємодії.

Автором запропоновано технологію формування професійного інтересу до міжкультурної взаємодії, що є сукупністю взаємопов'язаних методологічного, організаційного, методичного та діагностичного блоків, які визначають відбір, компонування та порядок використання форм, методів та засобів навчання для досягнення планованого результату в ході професійної підготовки студентів-філологів. Крім того, зазначено, що необхідним фактором підвищення ефективності формування професійного інтересу до міжкультурної взаємодії є педагогічний моніторинг його формування на всіх етапах професійної підготовки майбутніх філологів.

Ключові слова: міжкультурна взаємодія, пізнавально-діяльнісна спрямованість, професійна діяльність філологів, професійний інтерес.

IARUCHYK V., IARUCHYK O., SURIAC M.
Lesya Ukrainka Volyn National University

MODERN PROBLEMS OF PROFESSIONAL TRAINING OF PHILOLOGY STUDENTS

The article discusses the lack of professional interest in intercultural interaction as one of the modern problems of teaching philology students. Attention is paid to the role of intercultural interaction in the professional activities of philologists, to the theoretical understanding of the mechanisms for increasing the efficiency of its formation in the course of professional training.

In the study, the professional interest of philology students in intercultural interaction is interpreted as a cognitive and activity orientation of the individual to master knowledge, skills and abilities to establish mutual understanding, productive dialogue, interaction and cooperation with representatives of other cultures and languages, acting as a stimulator of personality activity during the period of professional training. The theoretical and practical significance of the work lies in the direction of its results to improve the process of professional and personal development of philology students, in the development of mechanisms to increase the efficiency of forming their professional interest in multicultural interaction.

The author proposes a technology for the formation of professional interest in intercultural interaction, which is a set of interrelated methodological, organizational, methodological and diagnostic blocks that determine the selection, layout and procedure for using forms, methods and teaching aids to achieve the planned result in the course of professional training of philology students. In addition, a necessary factor in increasing the effectiveness of the formation of professional interest in intercultural interaction is the pedagogical monitoring of its formation at all stages of the professional training of future philologists.

Key words: intercultural interaction, cognitive-activity orientation, professional activity of philologists, professional interest.

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Сучасна соціокультурна ситуація в нашій країні та світі характеризується множенням взаємозв'язків, взаємовпливів та взаємопроникнень культур. Безперечними фактами наших днів стали всезростаючі крос-культурні контакти, глобалізація міжособистісних та професійних відносин. Фахівцю у будь-якій сфері професійної діяльності недостатньо визнавати рівноправне існування інших культур, мати толерантне ставлення до них, вміти організовувати обмін інформацією між колегами. Важливо вміти здійснювати взаємодію з представниками різних культур, щоб відшукати взаємоприйнятні рішення, виробляти узгоджені дії, організовувати спільну діяльність. У цьому контексті значну роль відіграють філологи, які зі змісту характеру освіти найбільше підготовлені до міжкультурної взаємодії.

Знання мов, традицій, звичаїв, історії, культур дозволяє філологам створювати толерантне середовище професійної взаємодії для інших фахівців, сприяти встановленню кооперативних відносин культур та їх представників. Однак, як показує практика, цілеспрямованої, акцентованої роботи з формування у майбутніх філологів професійного інтересу до міжкультурної взаємодії здійснюється недостатньо. У державних освітніх стандартах вищої професійної освіти, як за спеціальністю, так і за напрямом підготовки «Філологія», іманентно містяться необхідні та достатні можливості для формування у майбутніх філологів знань, умінь та навичок здійснення міжкультурної взаємодії у сфері міжкультурної комунікації професійної діяльності. Водночас у них не в повній мірі акцентується увага на важливості цієї діяльності в умовах

розширюваного діалогу культур, на формуванні у майбутніх спеціалістів професійного інтересу до неї. Іманентний характер вимог стандартів призводить до того, що у навчальних планах підготовки філологів акцентування уваги на найважливішій галузі їхньої професійної діяльності – міжкультурної комунікації, і, отже, міжкультурній взаємодії як її складової – передбачено здебільшого лише у курсах «Культурологія», «Країнознавство», «Зарубіжна література».

Внаслідок слабких міжпредметних зв'язків між циклами дисциплін навчальні плани не спонукають викладачів загальнопрофесійних та спеціальних дисциплін до актуалізації раніше отриманих студентами знань з міжкультурної взаємодії у ряді гуманітарних дисциплін, що робить сформовану теоретичну базу лише набором знань. Як наслідок, у практичній діяльності професорсько-викладацького складу не приділяється належної уваги формуванню у студентів-філологів професійного інтересу до міжкультурної взаємодії.

Усе це об'єктивно породжує необхідність цілеспрямованої, акцентованої підготовки майбутніх філологів до міжкультурної взаємодії, робить наукові дослідження у цій галузі актуальними у теоретичному та практичному аспектах.

Аналіз досліджень та публікацій

У вітчизняній та зарубіжній філософії, психології, педагогіці та культурології накопичено значний теоретичний та методичний потенціал вивчення різних аспектів міжкультурної комунікації у міжкультурному середовищі, є велика кількість наукових праць, які можуть бути використані як база дослідження проблем формування професійного інтересу студентів-філологів до міжкультурної взаємодії у професійній підготовці. Так, вітчизняна дослідниця Л.С. Горбунова [1] вивчала транскультурну освітню стратегію в контексті викликів глобалізації, а французький дослідник У. Бек [2] досліджував проблеми становлення та розвитку міжкультурних суспільств, різних аспектів спілкування та взаємовідносин людей у цих суспільствах. Психолого-педагогічні дослідження проблем міжкультурної комунікації та підготовки до неї різних спеціалістів вивчали американські науковці К. Крені, А. Морріс, Т. Маккей [6]. Теоретико-методологічні дослідження з формування у майбутніх спеціалістів професійного інтересу до тих чи інших видів професійної діяльності представлені працями К. Янга [7] та Ф. Кортегена [8]. Методологічними та методичними дослідженнями проблем розробки та впровадження педагогічних технологій в освітній процес вившів для вирішення конкретних навчально-виховних завдань займалися С. Бурнс [3] та Д. Берд [4]. Дослідження з підготовки майбутніх філологів до міжкультурної комунікації під час вивчення іноземних мов представлені роботами М. С. Пеннінгтона [9] та К. Колла [5].

Формулювання цілей статті

Мета дослідження полягає у підвищенні ефективності процесу формування у студентів-філологів професійного інтересу до міжкультурної взаємодії через впровадження у професійну підготовку спеціально розробленої методики.

Виклад основного матеріалу

Однією з базових загальнокультурних компетенцій, що формуються у студентів-філологів, є розвиток здатності до міжкультурної взаємодії. Така необхідність пояснюється тим, що у процесі вивчення іноземної мови має місце феномен синергії, коли під час міжкультурної / міжмовної комунікації стикаються дві різні культури, два колективних когнітивних простори. Неодмінною причиною міжкультурної взаємодії є не лише знання іноземної мови та соціально-культурних особливостей її функціонування, а й «мотивація – зацікавлене ставлення до мови, культури, духовним її цінностям і представникам» [9, с. 7]. Мотивація у майбутнього фахівця-філолога насамперед пов'язана з його професійним успіхом, а, отже, стратегія розвитку необхідної можливості перебуває у сфері його профільної освіти.

Незважаючи на багатоплановість робіт, так чи інакше пов'язаних із формуванням у студентів філологічних факультетів професійного інтересу до міжкультурної взаємодії, можна констатувати, що ця проблема залишається не вирішеною. В наявних дослідженнях зазвичай вивчається міжкультурне спілкування з акцентом на комунікацію між представниками різних культур і мов, а в окремих випадках – на формування окремих когнітивних (знання, вміння та навички) або психологічних (мотиви, потреби, установки) компонентів професійного інтересу до взаємодії в міжкультурному середовищі [6, с. 94].

Актуальність проблеми, її практична та теоретична значимість, недостатня наукова та прикладна розробленість у педагогіці вищої школи, потреба практики у виявленні та обґрунтуванні шляхів формування професійного інтересу до міжкультурної взаємодії породжує у професійній підготовці студентів філологічних факультетів протиріччя між необхідністю підвищення ефективності цієї роботи та відсутністю її наукового, теоретичного обґрунтування та методичного забезпечення.

Формування професійного інтересу до міжкультурної взаємодії у професійній підготовці студентів філологічних факультетів стане більш ефективним, якщо «професійний інтерес буде розглядатися як необхідна для професійного становлення особистісна властивість, яка сприяє активізації інтелектуальних зусиль, розвитку позитивного емоційно-ціннісного та прагматичного ставлення до професійної діяльності, а також взаємодії з представниками інших культур та мов, адаптації до майбутньої соціальної ролі у

професійній діяльності» [7, с. 350]. Крім того, формування професійного інтересу до міжкультурної взаємодії має відбуватися поетапно, в рамках спеціально розробленої методики, та представлятися як рух від одного рівня його розвитку у студентів-філологів до іншого шляхом цілеспрямованого підбору та порядку використання методів та засобів навчання, які забезпечують активне оволодіння студентами-філологами знаннями, вміннями та навичками взаємодії у міжкультурних середовищах, їх актуалізації протягом усього періоду навчання. Врешті, має проводитися постійний моніторинг, що дозволить оцінити хід та результати сформованості професійного інтересу до міжкультурної взаємодії на всіх етапах підготовки студентів-філологів.

Технологія формування професійного інтересу до міжкультурної взаємодії сприймається як «сукупність взаємозалежних блоків – методологічного, організаційного, методичного і діагностичного» [8, с. 320-321]. Зазначені блоки визначають відбір та порядок використання форм, методів та засобів навчання для досягнення запланованого результату в ході професійної підготовки. Кожен блок складається із низки елементів.

Методологічний блок включає системний підхід до розробки технології та особистісно-орієнтований, контекстний підхід до змісту та організації роботи з формування професійного інтересу до міжкультурної взаємодії.

Організаційний блок представлений педагогічними прийомами формування професійного інтересу до міжкультурної взаємодії, що дозволяють в умовах професійної підготовки гуманітарного факультету з високою часткою ефективності формувати його у студентів-філологів. У рамках формування професійного інтересу до міжкультурної взаємодії необхідно проводити культурні заходи, як-то різноформатні фестивалі та конкурси, тижні культури країн, мова яких вивчається студентами-філологами, святкування традиційних свят цих країн. Важливо навчити студентів не протиставляти, а порівнювати культурні відмінності, застерегувати від поспішних суджень та оцінки поведінки представників іншої культури, об'єктивно оцінювати явища іншої культури. Пріоритетним є також розвиток готовності до прийняття нового для студентів-філологів способу мислення, аксіологічних установок особистості, виховання толерантного ставлення до системи цінностей представників інших культур.

Методичний блок містить набір елементів комплексу навчальних дисциплін, необхідних для формування професійного інтересу до міжкультурної взаємодії. Дидактичний комплекс складається з робочої програми дисципліни, що розкриває зміст матеріалу, навчальної діяльності (аудиторної та самостійної) студента, навчальної діяльності викладачів. Викладачі мають бути прикладом філологів, які володіють міжкультурною компетентністю. Тому вони мають володіти не лише теоретичними знаннями, а й досвідом міжкультурної комунікації. Ось чому закордонне стажування викладачів-філологів має стати пріоритетним. Оскільки, маючи безпосередній доступ до культури країни, спілкуючись з носіями мови, викладачі згодом стають цінним і цікавим джерелом інформації про інші культури для студентів-філологів. Ефективним є викладання викладачами з інших країн у рамках програм обміну.

Організаційно-педагогічний комплекс представлений системою форм, методів та засобів навчальної діяльності студентів, що охоплює всі види гуманітарної та загальнопрофесійної підготовки та сприяє формуванню професійного інтересу до міжкультурної взаємодії. Принциповим у формуванні міжкультурної взаємодії є досвід спілкування між представниками різних культур. У цьому контексті доцільним стане організація щорічного проходження мовної практики в інших країн. Ефективно запроваджувати реальну взаємодію з культурними представниками світу в рамках освітніх телекомунікаційних проєктів, тобто дистанційна комунікація та спільна діяльність у навчанні, науці, творчості українських та іноземних студентів через Інтернет. При цьому діяльність студентів-партнерів, організована на основі комп'ютерного спілкування, повинна мати спільні проблеми, цілі, методи та підходи до вирішення проблем, спрямована на досягнення спільних результатів.

Професійний комплекс – це система комунікативних ситуацій та завдань, дискусій, діалогів, навчальних професійних ігор, що забезпечують професійну спрямованість навчання, створених на основі поєднання різних форм та методів навчальної роботи студентів, розроблених відповідно до профілю навчання та відображають основні елементи структури формованого професійного інтересу. На практичних заняттях рекомендовано застосовувати такі активні методи навчання як дискусія, ситуаційний аналіз, кейс-метод, тренінг тощо, оскільки вони дозволяють досліджувати питання, даючи учасникам можливість відкрити себе в конкретних контекстах міжкультурної взаємодії, отримати необхідні знання, навички, досвід, розвивати впевненість у собі та міжособистісну гнучкість.

З-поміж активних методів навчання найпоширенішими та ефективними є тренінги, оскільки вони вдало поєднують теоретичний і практичний аспекти навчання. Когнітивний тренінг спрямований на отримання інформації про інші культури. Тренінг атрибуції призначений навчити учасників пояснювати причини ситуацій і поведінки в іншій культурі. Важливим є також поведінковий тренінг, котрий спрямований на навчання практичним навичкам, необхідним для здійснення діяльності в іншій культурі. У процесі участі у ситуаційному тренінгу студенти-філологи навчаються відтворювати та аналізувати конкретні міжкультурні контакти, а також обговорення проблем, які виникають під час таких контактів.

Діагностичний блок включає характеристики рівнів, критеріїв, показників сформованості професійного інтересу до міжкультурної взаємодії, методики їх вимірювання та оцінки.

Формування міжкультурної компетентності та взаємодії є непростим та тривалим процесом, складовою постійного розвитку особистості. Особливу увагу необхідно приділяти цьому формуванню саме у ЗВО, оскільки це підвищує загальну культуру майбутніх фахівців-філологів, їх конкурентоспроможність та респектабельність на міжнародному ринку праці. Крім того, формування міжкультурної взаємодії сприяє якісним змінам у ставленні студента-філолога до світоглядних домінант життя і процесу навчання через становлення толерантної до інших культур ціннісної картини світу, розуміння ролі міжкультурного спілкування в освітньому, а надалі й у професійному просторах.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Однією із сучасних проблем професійної підготовки студентів-філологів є недостатній інтерес до міжкультурної взаємодії. Шляхом вирішення цієї проблеми є розробка та впровадження у професійну підготовку технологій, здатних підвищити ефективність всебічного навчання сучасного студента-філолога. Передбачається, що такі технології повинні містити методологічний, організаційний, методичний та діагностичний блоки, які визначають підбір, компонування та порядок використання форм, методів та засобів навчання для досягнення запланованого результату під час професійної підготовки. Дослідження не виснажило всієї повноти розглянутої проблеми, а пропонує лише один із шляхів її вирішення.

Перспективу подальших розвідок вбачаємо у більш глибокому вивченні питання індивідуалізації практичної спрямованості формування професійного інтересу до міжкультурної взаємодії.

Література

1. Горбунова Л. С. Транскультурна освітня стратегія в контексті викликів глобалізації. *Філософія освіти: наук. журн.* 2014. № 1 (14). С. 159.
2. Beck U. Qu'est-ce que le cosmopolitisme? Paris: Aubier, 2006. P. 180.
3. Bourns S. K., Melin, C. The foreign language methodology seminar: Benchmarks, perceptions, and initiatives. *ADFL Bulletin*. 2014. № 43 (1). Pp. 91-100.
4. Byrd D. R. Learning to Teach Culture in the L2 Methods Course. *Electronic Journal of Foreign Language Teaching*. 2014. № 11 (1). Pp. 76-89.
5. Call K. Professional Teaching Standards: A Comparative Analysis of Their History, Implementation and Efficacy. *Australian Journal of Teacher Education*. 2018. № 43 (3). Pp. 93-48.
6. Craney C., McKay T., Mazzeo A., Morris J., Prigodich C., de Groot R. Cross-discipline perceptions of the undergraduate research experience. *The Journal of Higher Education*. 2011. Vol. 82. Pp. 92-113.
7. Jiang X. Towards the internationalisation of higher education from a critical perspective. *Journal of Further and Higher Education*. 2008. № 32 (4). Pp. 347-358.
8. Korthagen F. A. J. Pedagogy of Teacher Education. In J. Loughran, M. L. Hamilton (Eds.). *International Handbook of Teacher Education*. 2016. Pp. 311-346.
9. Pennington M. C., Richards J. C. Teacher identity in language teaching: Integrating personal, contextual, and professional factors. *RELC Journal*. 2016. № 47 (1). Pp. 5-23.

References

1. Ghorbunova, L. S. (2014). Transkulturna osvitnja strategija v konteksti vyklykiv glocalizaciji. *Filosofija osvity: nauk. zhurn.* Kyjiv, vol. 1(14), p. 159.
2. Beck, U. (2006). *Qu'est-ce que le cosmopolitisme?* Paris: Aubier. P. 180.
3. Bourns, S. K., Melin, C. (2014). The foreign language methodology seminar: Benchmarks, perceptions, and initiatives. *ADFL Bulletin*, vol. 43(1), pp. 91-100.
4. Byrd, D. R. (2014). Learning to Teach Culture in the L2 Methods Course. *Electronic Journal of Foreign Language Teaching*, vol. 11(1), pp. 76-89.
5. Call, K. (2018). Professional Teaching Standards: A Comparative Analysis of Their History, Implementation and Efficacy. *Australian Journal of Teacher Education*, vol. 43(3), pp. 93-48.
6. Craney, C., McKay, T., Mazzeo, A., Morris, J., Prigodich, C., de Groot, R. (2011). Cross-discipline perceptions of the undergraduate research experience. *The Journal of Higher Education*, vol. 82, pp. 92-113.
7. Jiang, X. (2008). Towards the internationalisation of higher education from a critical perspective. *Journal of Further and Higher Education*, vol. 32 (4), pp. 347-358.
8. Korthagen, F. A. J. (2016). Pedagogy of Teacher Education. *International Handbook of Teacher Education*, pp. 311-346.
9. Pennington, M. C., Richards, J. C. (2016). Teacher identity in language teaching: Integrating personal, contextual, and professional factors. *RELC Journal*, vol. 47(1), pp. 5-23.